

كورد و "خهلاتی لنین" له یهکیهتی سؤقیهتی

نهوهر سولتانی

میژوولکهی خهلاتهکه:

ئهو میدالیا و خهلاتانهی و بو ریژگرتن له یادی فلادیمیر نیلیانوویچ لنین (۱۸۷۰ - ۱۹۲۴)، یهکهم رییهری یهکیهتی سؤقیهتی دواي شورشى نوکتوبری ۱۹۱۷، لهو یهکیهتی سؤقیهتی دهرانه خهلاکانی خزمهتگوزار، بریتی بوون له:

۱. خهلاتی لنین

۲. خهلاتی ناشتی لنین.

یهکهمیان بو ناوخوای سؤقیهت بوو و دهرایه ئهو هاوونیشتمانانهی یهکیهتی سؤقیهتی که له بواری زانست، ئهدهب، هونهر، میعماری و تهکنؤلوجیدا سهرکهوتنیکیان وهدهست هیئابوو؛ بهلام دووههمیان تاییهت به هاوالاتیانی وولاتانی غهیری یهکیهتی سؤقیهتی بوو و بهو کهسانه دهرادا که له بواری سیاست و ناشتی جیهانیدا خزمهتی گهورهیان لی و هشابوو هوه.

'خهلاتی لنین' یهکهمجار له سالی ۱۹۲۵ دانرا؛ بهلام درهنگتر له سالی ۱۹۳۴ دا وهستینرا و 'خهلاتی ستالین' ی له جیگه دانرا و تا سالی ۱۹۵۶ - واته ۳ سال دواي مردنی ستالین، بهردهوام مایهوه. له سالی ۱۹۵۶ دا خهلاتی لنین سهرلهنوئ دامهزرایهوه و تا سالی واته کوتاییهکانی تهمنی یهکیهتی سؤقیهتی ۱۹۹۰ بهردهوام بوو. (ویکی پیڈیا). بهگویره شونینکی دیکه هی ههمان سهرچاوه، سهرهتای خهلاتی ستالین له سالی ۱۹۴۱ دا دانراوه و ئهوه ههندیک گیزوگومی لهم لیکولینهوهی ئیمهدا پیک دههینیت له بهر ئهوهی لای کهم ۲ کهس له ههنگرانی خهلاتهکه له ماوهی نیوان ۱۹۳۵ و ۱۹۴۱ دا خهلاتهکهیان پیگهیشتوو.

'خهلاتی ناشتی لنین' یا به ناوه تهواوهکهی - 'خهلاتی نیونهتهوهی لنین' بو بههیزکردنی ناشتی لهنیوان گهلاندا، سهرهتا له سالی ۱۹۵۶ له سهردهمی نیکیتا خرؤشؤف (خرؤشچؤف) بناغهی دانرا. له سالی ۱۹۸۹ دا ناوی گورا و بوو به 'خهلاتی نیونهتهوهی ناشتی لنین' و دوو سال دواتر لهگهل ههرهسی یهکیهتی سؤقیهتدا، کوتایی به میژووی ئهم خهلاتهش هات. خهلاتی ستالینی نیونهتهوهییش له سالی ۱۹۴۹ دا سهری ههلا و بوو به جیگری خهلاتی لنینی نیونهتهوهی، بهلام ئهویش ۳ سال دواي مردنی ستالین وهستینرا و بخهلاتی ناشتی لنین ی نیونهتهوهی سهرلهنوئ دامهزرایهوه. (ههمان سهرچاوه)

جگه له خهلاتی فهرمی که له مؤسکو دیاری دهکرا و دهرایه خهلاکانی ناوبهدهروه، ههموو کوماره سوسالیستییهکانی ناو یهکیهتی سؤقیهتیش خهلاتی لنینی خویان ههبوو و پیشکشی خزمهتگوزارانی زانست و ئهبه و هونهری ناوچهی دهسهلاتداریی خوینان دهکرد.

پنویسته بلیم بهگشتی گنژوگومییهک سبهارت به سالی دامهزران و ههلوهمشانهوهی ئهو خهلاتانه ههیه که دور نییه له بوچوونهکانی منیشدا شوینیان دانابیت و له دهست نیشانکردنی سأل و ریکهوتهکاندا تووشی ههلهی کردبیتم.

کوردو خهلاتهکه

به گویرهی زانیاری من، کوردانیک که خهلاتی لینیان پی بهخسرابیت بریتی بوون لهم کهسانهی خوارهوه:

۱. جهعفر ئهممهذوف کوردی خهلهکی کوردستانی سوڤیهتی (خهلاتی لنین)؛
۲. ئهبولقاسم لاهوتی کرماشانی شاعیری شورشگیری کورد (خهلاتی لنین)؛
۳. حهیدر عهلییف، سههک کوماری نازهربایجان (خهلاتی لنین)؛
۴. کهمال جونبهلات، کوردی دهرووزی لوبنان (خهلاتی ناشتی لنین)؛ و
۵. ماموستا عهزیز محهمهد، سکرتهیری پيشووی حزبی شیوعی عراق (خهلاتی ناشتی لنین).

لهوانه، جهعفر ئهممهذوف ماموستایهکی قوتابخانه بوو له کولنجی پهرومدهی شووشای نازهربایجان دهرسی خویندبوو و وهک ماموستا نیررابوه ناوچهی لاجین و کهلهجار بو ئهوهی مندالانی کورد قیری زمانی زگماکیان بکات. به بونهی ههلسووراوی و کارا بوونی لهو ئههکه گرنهگدا خهلاتی لینی پی بهخسرا. به گویرهی ئهو راستیهی که بهشی کوردی کولنجهکه له سالی ۱۹۳۲ دا دامهزرا و خهلاتی لینییش له سالی ۱۹۳۵ دا ههلوهمشایهوه و جیگهی خوی دا به خهلاتی ستالین، دهبی جهعفر ئهممهذوف له دهرووبهیری سالی ۱۹۳۴ یا ۱۹۳۵ دا خهلاتهکهی پی بهخسرابیت. (۱)

ئهبولقاسم لاهوتی (۱۸۸۷ - ۱۹۵۶)، ئهندامی کارای حزبی سوسیال دیموکراتی ئیران، وهزیری فسههنگی کوماری سوسیالیستی تاجیکستان و بو ماوهیهک جیگری ماکسیم گورکی له ئههکی سهروکایهتی یهکیهتی نووسههانی سوڤیهتیدا بوو. لاهوتی نکولی له کوردبوونی خوی نهدهکرد و لانیکهم ۳ پارچه شیعی کوردی کهوتوته بهردهستمان (۲)، بهلام تا کوتایی تهمنی ئیرانیچییهکی خهست و دژکاریکی گهوههی بزوتنهوهی نهتهوایهتی کورد بوو و له سالی ۱۹۲۳ دا وتاریکی به زمانی رووسی نووسی که له روژنامهی پرودای سوڤیهتیدا بلاوکرایهوه و تیبیدا هیرسی کرده سهر جوولانهوهی نازادخووانهی کورد و له بهرژههندیی ئههپریالیستهکان و ریهههکانی به دارهدهستی ئهوان دانا. لاهوتی له سالی ۱۹۳۵ دا خهلاتهکهی له دهستی ستالین وهرگرت. له ههموو سههراوهکانی بهردهستی مندا، واته سهههتای دیوانه جوړبهجوړهکانی شیعی لاهوتی، ئهم خهلاته به خهلاتی لنین ناوبراوه. بهلام بههوی ئهو راستیههوه که خهلاتی لنین له ۱۹۳۵ دا ههلوهمشایهوه، دور نییه لاهوتی - که ئهوهدهم زوری به شان و بالی ستالیندا ههلهدهگوت و له لای ستالین تهواو

خۆشهویست بوو، یهك لهو یهكهمین كهسانه بووبیت له میدانیای ستالینی له ههمان سالی ۱۹۳۵ دا وەرگرتبیت. (۳)

حهیدەر عهلییف (۱۹۲۳ – ۲۰۰۳)، کوردیکی ئیزهدی بوو که له نهخجهوان له‌دایک بوو و ههر له‌ویش خویندی. درهنگتر چوو ه گۆرهبانی سیاسهتهوه و تا پلهی سه‌رۆکی په‌رله‌مان و سه‌رهک کۆماری کۆماری نازمه‌ربایجانی سوڤیهتی و ته‌نانهت جیگری سه‌رۆکی شو‌رای به‌ریوه‌به‌رایه‌تی یه‌کیه‌تی سوڤیهت، واته دووه‌م کهسی دوای لنینیید بریژنیف هه‌لکشا. تا ئیستا کهم کهس به‌وهی زانیوه که عهلییف کورد بووبیت و خویشی نهک هه‌نگاوێکی بۆ کورد هه‌لنه‌هینایه‌وه و به‌په‌جوه‌انه، یارمه‌تی سیاسه‌تی باقروڤ و ریبه‌رانی دوای نه‌وی دا له‌ پیناو نه‌سیمه‌له‌ کردن و راگواستنی به‌زۆری کوردی نازمه‌ربایجان و گورجستان و نه‌رمه‌نستان بۆ کۆماره سوڤیه‌تییه‌کانی ناسیای ناوه‌ندی واته قرقیزستان، قه‌زاقستان و تورکه‌منستان که هه‌موویان به‌ زمان یا ره‌گه‌ز ده‌چنه‌وه سه‌ر تورک و به‌م پینیه‌ به‌شیکێ زۆری کوردیان له‌و ناوچه‌نه‌دا تونده‌وه. عهلییف چوار جار خه‌لاتی لنین و نه‌ستیره‌ی سووری سوڤیه‌تی پی به‌خسرا. (۴)

که‌مال جونه‌لات یا جانپۆلاد (۱۹۱۷- ۱۹۷۷) کوردیکی 'ده‌رووزی' بوو و خوی و وه‌لیدی کوری- که دوای مردنی باوکی بوو به‌ ریبه‌ری ده‌رووزیه‌کان، به‌رپه‌رچی کورد بوونی خویان نه‌داوه‌ته‌وه و ته‌نانهت له‌ هه‌ندیک برگه‌ی میژوویدا هاوه‌نگاوێکیان له‌گه‌ل بزوتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وايه‌تی کورد له‌ باشوور و باکووری کوردستان کردوه، به‌لام له‌ گۆرهبانی سیاسه‌ته‌دا وه‌ک لوبنانیه‌ک ده‌رکه‌وتوون نه‌ک وه‌ک کورد، هه‌رگیز جه‌ختیشیان له‌ سه‌ر چاره‌نووسی سیاسی کورد له‌ لوبنان یا ده‌روه‌ی لوبنان نه‌کردوه. خه‌لاتی ناشتی لنین له‌ سالی ۱۹۷۰- ۱۹۷۱ دا دراوه‌ته‌ که‌مال جونه‌لات.

مامۆستا عه‌زیز محهمهد (؟ -) به‌ گشتی له‌ هه‌موو نه‌و سێ کهسه‌ی تر جیاوازه و له‌ هه‌موو ماوه‌ی ته‌مه‌نی، به‌ تایبه‌ت له‌ دوو ده‌یه‌ی رابردوودا، کوردایه‌تییه‌کی پی خه‌وشی کردوه و وه‌ک مرۆڤیکێ خۆش ناو و خزمه‌تکاری گه‌ل ناوی ده‌رچوو. له‌ ماوه‌ی شه‌ری ناوخۆ و کیشه‌ی نیوان حزبه‌ کوردیه‌کانیشدا (ده‌یه‌ی نه‌وه‌دی سه‌ده‌ی بیسته‌م)، ده‌وری ناوێزیکه‌ر و دا‌بینکه‌ری ناشتی بینوه. خه‌لاتی ناشتی لنین له‌ سالی هه‌شتای سه‌ده‌ی بیسته‌مدا (؟) به‌ مامۆستا عه‌زیز محهمهد به‌خسراوه. (۵)

له‌ کۆتاییدا پێویسته‌ بۆ دوو نیه‌ که‌سانیکێ کوردی دیکه‌ش له‌ کۆماری نه‌رمه‌نستان یا گورجستان و نازمه‌ربایجان نه‌و خه‌لاته‌یان پی به‌خسرا. بۆ نمونه، سه‌مه‌ند سیامه‌ندوڤ – کوردی گورجستان و قاره‌مانی شه‌ری دووه‌می جیهانی (۱۹۴۱ – ۱۹۴۵)، که له‌وسالانه‌دا له‌ یه‌کیه‌تی سوڤیه‌تی ریزی زۆری نازیه‌تی لی‌نرا و له‌وانه‌یه‌ خه‌لاتی ستالینیشی پی به‌خسرا. ناوی سه‌مه‌ند سیامه‌ندوڤ له‌ سه‌رده‌می کۆماری کوردستان (سالی ۱۹۴۶) یشدا بانگه‌وازیکی زۆری له‌ ناو کوردانی رۆژه‌لاتدا هه‌بوو. (۶)

۱. بره‌وانه:

